

Gönderiliş Tarihi: 02/10/2023
Kabul Tarihi: 05/12/2023
ORCID 0000-0003-3905-4746
ORCID 0009-0000-5588-7890

EKONOMİK BÜYÜME KONULU LİSANSÜSTÜ TEZLERİN BİBLİYOMETRİK ANALİZİ¹

Özge Nur UYAN²
Serap BARİŞ³

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, ekonomik büyüme ile ilgili ulusal lisansüstü (yüksek lisans ve doktora) tezlerin bibliyometrik göstergeler açısından değerlendirilmesi ve elde edilen verilerin nicel görünümünün ortaya konulmasıdır. Böylece çalışma, gelecekteki araştırma yönleri de dâhil olmak üzere araştırma eğilimlerini belirlemek için mevcut ekonomik büyüme konulu ulusal tez literatürünü incelemeyi ve değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Buna göre, 1989-2022 yılları arasında yayımlanan 1484 adet tezin, 1250'sinin yüksek lisans, 234'ünün doktora tezi olduğu tespit edilmiştir. En fazla tezin 2019 (286), en az tezin 2001 (1) yılında yazıldığı; 136 üniversitede çalışma yapıldığı; en fazla tezin İstanbul Üniversitesi'nde (84) yazıldığı; en fazla tezin sosyal bilimler enstitüsünde (1284) yazıldığı tespit edilmiştir. Araştırmada, en çok kullanılan araştırma yönteminin zaman serisi analizi (741) olduğu; 21 farklı alanda tez yazıldığı ve en çok çalışmanın ekonomi alanında yapıldığı; ekonomik büyümenin en çok makroekonomik değişkenlerle (397) ilişkilendirildiği ve bu tezlerdeki örneklemin Türkiye olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca 1285 tezin Devlet Üniversitesi'nde, 147 tezin Vakıf Üniversitesi'nde yazıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Büyüme, Bibliyometrik Analiz, Lisansüstü Tezler

Jel Kodu: N01, O10, O40

BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF POSTGRADUATE THESIS ON ECONOMIC GROWTH

ABSTRACT

The aim of this study is to evaluate national postgraduate (master's and doctoral) theses related to economic growth in terms of bibliometric indicators and to present the quantitative view of the obtained data. Thus, the study aims to examine and evaluate the existing the national dissertation literature on economic growth to reveal the research inclinations, including future research directions. Accordingly, it was determined that 1250 of the 1484 thesis published between 1989-2022 were master's thesis and 234 were doctoral thesis. It was determined that the most theses were written in 2019 (286) and the least thesis were written in 1989 (2); studies were conducted in 136 universities; the most thesis were written in Istanbul University (84); the most thesis were written in the institute of social sciences (1284). In the research, it was determined that the most commonly used research method was time series analysis (741); thesis were written in 21 different fields and the most studies were conducted in the field of economics; economic growth was mostly associated with macroeconomic variables (397) and the sample in these thesis was Turkey. It was also concluded that 1285 thesis were written in state universities and 147 thesis were written in foundation universities.

Keywords: Economic Growth, Bibliometric Analysis, Graduate Theses

Jel Codes: N01, O10, O40

¹Bu çalışma, birinci yazarın Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı'nda 13/09/2023 tarihinde savunulan "Ekonomik Büyüme Konulu Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² Yüksek lisans öğrencisi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, LEE, ozgenuruyan@gmail.com

³ Doç. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, serap.baris@gop.edu.tr

1. GİRİŞ

Refah artışının en önemli göstergesi olan ekonomik büyüme, iktisat politikasının birincil hedefidir. En genel anlamıyla ekonomik büyüme, bir ekonomide zaman içinde üretim miktarında meydana gelen artış olarak tanımlanabilir. Daha somut olarak ekonomik büyüme, “bir ülkede belirli bir dönemde yerli ve yabancılar tarafından piyasada üretilen tüm nihai mal ve hizmetlerin parasal ifadesi olan Gayri Safi Yurtiçi Hasıla’da (GSYH) görülen artışa” denir (Kaynak, 2015: 1-2). Bu açıdan bakıldığında büyüme niceliksel bir olgudur ve ülkenin uzun dönem üretim ölçeğinde gerçekleşen artışlar olarak ortaya çıkabileceğinden ekonomik büyüme uzun vade problemi olarak görülmektedir. Üretim hacmindeki uzun dönemli artışların ifadesi olması dolayısıyla da ekonomik büyüme, ekonominin arz cephesini ilgilendirmektedir. Yalnız üretim miktarındaki artış değil, aynı zamanda üretime katılan faktörlerin verimliliğinin artması da büyümeyi artış yönünde etkilemektedir. Verimlilik artışı denilen bu durum üretim faktörlerinin niteliklerinin (eğitim, iş bölümü, teknolojik gelişim, tecrübe vb.) yükselmesinin bir sonucudur (Yıldırım vd., 2014: 19). Bu bağlamda ekonomik büyüme, ekonominin üretim potansiyeli ve etkinliğiyle de çok yakından ilişkilidir.

Dünya genelinde ekonomik büyüme rakamlarının ülkeden ülkeye farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu farklılıkların nedeni, ülkelerin sermaye birikimi, işgücü artışı ve teknolojik gelişme ile ekonomik (doğrudan yabancı yatırım, enflasyon, işsizlik vb.) ve ekonomi dışı (kurumlar, kültür, coğrafya vb.) pek çok faktörden kaynaklanmaktadır.⁴ Belli faktörlerin varlığına bağlı olan ekonomik büyümenin gerçekleştirilip, sürdürülebilirliğinin sağlanması hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler açısından istenilen bir durumdur. Sürdürülebilirliği sağlanmış, istikrarlı bir ekonomik büyüme ülkelerin gelişmesi ve kalkınması bakımından birincil koşuldur. Ekonomik büyüme hem hayat standartlarının hem de üretim kapasitesinin artırılması için önemlidir. Ancak ekonomik büyümenin sağlanması kadar büyümenin kalıcı ve istikrarlı hale gelmesini sağlamak da mühim bir meseledir. Bu bağlamda, ekonomik büyümenin belirleyicileri olan faktörlerin neler olduğu, yani büyümenin kaynağı araştırılmış ve buna yönelik politikalar ileri sürülerek büyüme teorileri ortaya atılmıştır.

Büyüme teorilerinin tarihi iktisat biliminin ortaya çıkışı kadar eskidir. Ulusların ekonomik büyümelerini açıklamada ilk teorik modeller Adam Smith, Thomas Malthus ve David Ricardo tarafından 18. yüzyılın son çeyreğinde geliştirilmiştir. İktisat biliminin babası olarak kabul edilen A. Smith geliştirdiği ekonomik teorileri 1776 yılında çıkardığı “Milletlerin Zenginliği Üzerine Bir Araştırma” adlı eseriyle yayımlamış, klasik iktisadi ekolün temelleri atılmış ve iktisat pozitif bir bilim olarak kabul edilmiştir. Smith ekonomik büyümeyi analiz eden ve inceleyen ilk iktisatçılardanır. A. Smith’in, ekonomik büyümeyi açıklarken iş bölümü, uzmanlaşma, sermaye birikimi ve piyasa büyüklüğü kullandığı en önemli faktörlerdir. Smith’e göre zenginliğin kaynağı emektir ve bir malın değeri onun üretiminde kullanılan emek miktarı ile ölçülmektedir. Bu görüş Ricardo ve Malthus tarafından da kabul edilmiştir. Malthus’un 1789 yılında çıkardığı “Nüfusun Prensipleri Üzerine Bir Deneme” adlı eserinin hareket noktası insan-toplum-nüfus olmuştur ve nüfus teorisi çalışmaları sayesinde bir üne kavuşmuştur. Malthus’un ortaya koyduğu büyüme modeli, nüfusun ve hasılanın büyüme hızlarının orantısızlığı üzerine kurulmuştur (Ünsal, 2007: 51). Nüfusun, özellikle de artan nüfusun ekonomik büyüme üzerindeki etkisine vurgu yapmaktadır. Malthus’dan etkilenen D. Ricardo “Politik İktisadın ve Vergilendirmenin Prensipleri” (1813) adlı eserinde büyüme modelini, azalan verimler yasası ve bölüşüm üzerine kurmuştur. Servetin, üretime katılan üretim faktörleri arasındaki dağılımını ve faktör paylarını belirleyen etkenlerin neler olabileceği üzerine incelemeler gerçekleştirmiştir.

Sosyalist-Marksist büyüme teorisinin temeli, kapitalistlerin kârını oluşturan işgücü sömürüsü ve işçilerin daha fazla çalıştırılmalarının ortaya konulmasına dayanmaktadır. Karl Marx analizinde, teknolojik ilerlemeleri yalnız emeğin sömürüsünü artıran bir unsur olarak görmüş ve sömürüyü ispatlama çabası içinde kalarak teknolojik ilerlemeleri ekonomik büyüme açısından incelememiştir. Marjinalist devrimden etkilenmeyen Joseph Schumpeter, “Ekonomik Kalkınma Teorisi” (1934) ve

⁴Büyüme teorilerinde önemi vurgulanan sermaye birikimi ve teknoloji düzeyi büyümenin dolaysız-yaklaşık belirleyicileri olarak; dolaysız yaklaşık belirleyicileri etkileyen unsurlar (kurumlar, kültür, coğrafya, doğrudan yabancı yatırım, enflasyon, işsizlik vb.) ise büyümenin temel-dip belirleyicileri diye nitelendirilir (Ünsal, 2007: 286-287).

“Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi” (1947) adlı eserlerinde teknolojik gelişmeleri, değişimleri yönlendiren unsurları vurgulamaktadır. Modelde teknolojik ilerlemenin büyümeye olan etkisi vurgulanmıştır. Batı ülkelerinde 19. yy boyunca sanayileşmenin hız kazanması süreciyle beraber ekonomik büyüme ve kalkınma süreci yaşanmaya başlamıştır. Walt Whitman Rostow “Ekonomik Büyümenin Aşamaları” (1960) adlı eserinde, batı ülkelerinde meydana gelen değişim ve gelişimlerden hareket ederek geride kalmış ülkelerin, sanayileşmesi en hızlı olan ülkelerin büyüme ve kalkınma seviyelerine ulaşmasının, toplumların bazı aşamaları (geleneksel toplum, kalkışa hazırlık aşamasındaki toplum, kalkış aşamasındaki toplum, olgunluk aşamasındaki toplum, yoğun kitlesel tüketim aşamasındaki toplum) tamamlamasıyla mümkün olabileceğini ifade etmektedir.

1929 yılında yaşanan Büyük Buhran sonucunda klasik modelin yetersizliği ortaya çıkmış ve John Maynard Keynes’in “İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi (1936)” adlı eserinin yayımlanması iktisat politikasının gelişimini etkilemiştir. Keynes, klasiklerin savunduğu gibi ekonominin kendiliğinden tam istihdam düzeyini sağlayamayacağını ifade ederek ekonomik istikrarı hedefleyen politikaları gerçekleştirecek kamu müdahalesinin gerekliliğini belirtmiştir. Keynesyen büyüme modelinin devamı niteliğinde olan Harrod-Domar büyüme modeli 1939-1956 yılları arasında büyüme teorisine hâkim olmuş ve modern büyüme teorisinin gelişim döneminde ilk dalga olarak kabul edilmiştir (Gürak, 2016: 71; Ünsal, 2007: 27). Harrod-Domar büyüme modeli, sermaye stokunu doğrudan hâsıla ile ilişkilendirerek fiziki sermaye stokunun, üretim seviyesini ve geliri artıracığını ifade etmektedir. 1960’ların başından 1980’lerin ortalarına kadar egemen olan Solow modeli, tam rekabet, ölçüğe göre sabit getiri, dışsallıkların olmaması şeklinde üç temel varsayıma dayandırılmaktadır. Büyümenin kaynağı teknolojik ilerlemedir. Dışsal olarak kabul edilen teknolojik ilerlemenin ortaya çıkışı açıklanamamaktadır. 1990’lı yıllarda ortaya çıkmaya başlayan içsel büyüme teorileriyle büyüme konusuna ilgi yeniden artmıştır. Uzun dönemli ekonomik büyüme sürecinin, bilgi stoku, beşeri sermaye, teknolojik ilerleme gibi faktörler tarafından açıklanabileceği ortaya konulmuştur (Yılmaz ve Akıncı, 2012: 77). Paul M. Romer “bilgi birikimi” modelinin analizini gerçekleştirirken Arrow’un “Yaparak Öğrenmenin İktisadi Çıkarımları” isimli eserinden faydalanmıştır. Romer’e göre, bilgi birikiminin göstergesi sahip olunan sermaye birikimidir. Robert E. Lucas’ın “beşeri sermaye” modelinde, beşeri sermayeye yapılan yatırımlar (iyi eğitim, yeni yetenek ve beceriler kazandıracak eğitimler) ekonomik büyümenin gerçekleşmesini sağlamaktadır. Robert J. Barro’nun “kamusal altyapı” modelinde, devletin ekonomik büyüme sürecinin gerçekleştirilmesi için bazı görevler (yatırım yapmak, yeni yatırımların teşviki vb.) üstlenmesi gerektiği savunulmaktadır. AK modeli, içsel büyüme teorilerinde ilk ortaya atılan en basit modeldir. Modeli Jones ve Manueli (1990) ve Rebelo (1991) ortaya atmıştır (Çalışır, 2009: 21). Büyümenin içselleştirilmesi için teknolojik ilerlemenin içselleştirilmesine gerek olmadığını, ölçüğe göre sabit getirinin geçerli olduğunu, üretim faktörlerinin verimliliğinin düşmediğinin varsayılmasıyla da büyümenin içselleştirilebileceğini ifade etmektedirler.

Ekonomik büyüme teorileri büyümenin temel kaynaklarını açıklama noktasında çok katkı yapmışlardır. Ancak refahın en önemli göstergesi olarak görülen büyümenin sermaye, emek ve verimlilik dışında çok sayıda ekonomik, sosyal ve kültürel değişkenden etkilenmesi ve bunları etkilemesi nedeniyle pek çok araştırmaya (kitap, makale, tez vb.) konu olmaktadır. Öyle ki, 1980’lerin ortalarından beri büyüme konusu iktisat biliminde üzerinde en çok durulan araştırma konularından biri haline gelmiştir. Büyüme konulu bu çalışmaların bir kısmını lisansüstü tezler oluşturmaktadır. Bu araştırmada ekonomik büyüme konulu ulusal lisansüstü tezlerin bibliyometrik analizi yapılmıştır. Araştırmanın önemini açığa çıkaran iki temel motivasyonu vardır. Bunlardan ilki, Türkiye’de yapılan ekonomik büyüme konulu lisansüstü tez literatürünün durumu hakkında bilgi vermesi, araştırma eğilimini (ekonomik büyümenin en çok hangi değişkenlerle ilişkisinin incelendiğini) göstermesi, söz konusu lisansüstü tezler genel bir bakış açısı sunarak genel görünümünün ortaya konulması ve gelecekte bu konuda yapılacak olan çalışmalara yol gösterici olması bakımından önemli olması; ikincisi ise yapılan taramalar neticesinde ekonomik büyüme konulu lisansüstü tezlerin tamamını analiz eden bir çalışmaya rastlanmamış olmasıdır.

Çalışmanın geri kalan kısmı şu şekilde devam etmektedir: (i) İkinci bölümde ekonomik büyüme kavramı ve büyümeyi etkileyen faktörler özetlenmiştir. (ii) Üçüncü kısımda mevcut literatürden bahsedilmiştir. (iii) Araştırmanın yöntemi dördüncü kısımda açıklanırken, (iv) analiz bulguları beşinci kısımda sunulmuştur. (v) Çalışmanın son kısmı sonuç ve önerilerden oluşmaktadır.

2. EKONOMİK BÜYÜME KAVRAMI VE EKONOMİK BÜYÜMEYİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Ekonomik büyüme, üretim faktörlerinin tam ve etkin bir şekilde kullanılarak, üretilebilecek en yüksek çıktı miktarının parasal karşılığı olan GSYH'yi etkileyen faktörleri ve bu faktörlerden hangilerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin daha büyük olduğu gibi durumlarla ilgilenmektedir. Büyümenin gerçekleşmesi ülkelerin sahip oldukları üretken kaynakların miktarlarının, niteliklerinin, verimliliklerinin artırılmasına, teknolojilerin geliştirilmesine ve bu mevcut teknolojilerin üretimde kullanılmasına imkân vermektedir (Dinler, 2009: 277). Bu bağlamda büyüme belli faktörlerin varlığına bağlıdır. Ekonomik büyümeyi belirleyen temel faktörleri; sermaye birikimi, nüfus ve işgücü, doğal kaynaklar, teknolojik gelişmeler oluşturmaktadır.

Bir üretim faktörü olarak sermayeden bahsedildiğinde fiziki sermaye kastedilir ve sermaye, “üretimde emeğin verimini arttıran daha önce insanlar tarafından üretilmiş olan üretim araçları” olarak tanımlanır (Dinler, 2013: 294). Sadece para ve finansal unsurlardan ibaret olmayan sermaye stoku; makine, bina, teçhizat, araç-gereç ve üretim sürecinde dolaylı olarak yer alan baraj, köprü, fabrika, yol vb. altyapı yatırımlarını da kapsamaktadır (Erbelet, 2016: 314). Sermaye; makinaların, tesislerin, hammaddelerin ve diğer dayanıklı üretim faktörlerinin birikmiş stokunu kapsar ve fiziki sermayeye belirli bir dönemde yapılan eklemeler yatırım olarak adlandırılır (Kibritçioğlu, 1998: 207). Sahip olunan gelirin bir kısmının tasarruf edilerek gelecekte gerçekleştirilecek olan üretimi ve elde edilecek geliri artırmak için yatırıma dönüştürülmesiyle sermaye birikimi gerçekleştirilmektedir. Sermaye birikimi, belirli bir dönemde bir üretim birimi tarafından üretilebilecek mal ve hizmet kapasitesi olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda sermaye birikimi, gerçekleştirilecek üretim faaliyetleri için gereken sermaye miktarını temsil eden aynı zamanda mal ve hizmet üretiminin üst sınırını belirleyen bir gösterge olarak karşımıza çıkmaktadır (Önal, 2009: 35). Bir yandan üretim faaliyetlerinin altyapısını meydana getirmekte, bir yandan da ülkedeki refah seviyesi artışının üst sınırını çizmektedir.

Ekonomide malların ve hizmetlerin üretiminin gerçekleştirilebilmesi için sermayenin ve işgücünün bir araya getirilerek üretime katılması gerekmektedir. Genel olarak işgücü; üretime katılan kişilerin ortaya koydukları zihinsel ve fiziksel emek olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla emek, toplumda yaşayan kişilerin eğitim ve öğretimleri, becerileri de dâhil hem zihinsel hem de fiziksel hizmetlerin tamamını kapsamakta ve üretime bu şekilde katkı sağlamaktadır. Nüfus artışı üretime katılan işgücünde artış meydana getireceğinden ekonomik büyümenin belirleyicisidir. Bir ülkede nüfusta meydana gelen artış daha fazla kaynak kullanılarak üretimin artması demektir. Bu artış iç pazarı büyütürken bir yandan da nitelikli işgücünün artmasını sağlamaktadır. Bu durum ise beşerî sermaye kavramını ortaya çıkarmaktadır. Beşerî sermaye, “insanın veya işgücünün sahip olduğu bilgi, beceri ve deneyimleri içermektedir”. Eş anlamlı olarak “emeğin niteliği” kavramı da kullanılabilir (Gürak, 2016: 32). Emeğin niteliği sahip olunun sermayenin verimli kullanılmasında, yapılacak olan yeni yatırımların seviyesi ve bileşiminde aktif bir role sahiptir. Bu sebeple nüfus ve işgücü, teknoloji geliştirmedeki yeteneği ve sermaye birikimi ile büyüme ve kalkınma sürecinin üç temel kaynağından birini oluşturmaktadır (TÜSİAD Raporu, 2008: 51). Beşerî sermaye, teknolojik gelişmeler ile birlikte kullanıldığında ekonomik büyümeye etkisi oldukça fazla olmaktadır. Dolayısıyla teknolojik ilerlemeleri benimseyen bir beşerî sermayenin varlığı önemli hale gelmektedir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan hızlı ekonomik büyümelerin sebebi, gerçekleşen teknolojik gelişmeler ve bu gelişmelerin uygulanabilirliğini engelleyecek nedenlerin ortadan kaldırılmasıdır. Ülkeler açısından büyüme ve gelişmenin en önemli dinamiklerinden biri olan teknoloji, herhangi bir mal veya hizmetin üretilmesinde yararlanılacak bilgi ve tekniklerin tümü şeklinde tanımlanabilir (Erbelet, 2016: 315). Diğer bir ifade ile teknoloji, diğer üretim faktörlerinin etkinliğini ve verimliliğini artıracak her şey şeklinde ifade edilebilir. Teknolojik gelişme en dar anlamda, üretime yeni fikirlerin, süreçlerin ve malların sokulması ya da var olan usullerin, süreçlerin ve malların iyileştirilmesi olarak tanımlanabilir (Çetin, 1998: 46-47). Teknolojide yaşanacak olan her bir gelişme, teknoloji düzeyini yükselterek ekonomide var olan üretim faktörlerinin daha verimli ve etkin bir şekilde kullanılmasını sağlayacaktır. Dolayısıyla reel üretim yani ekonomik büyüme sürekli olarak desteklenecektir. Teknolojik yeniliklerin sürekli olmasının en önemli sebebi rekabet edebilmek ve daha yüksek kar elde etmektir. Teknolojik gelişim ile yeni bir ürünün üretilmesi ülkede talep oluşturduğunda, bir yandan üretim ve istihdam diğer yandan tüketici tercihlerine bağlı olarak kişisel refah artarak ekonomik büyüme sağlanacaktır. Zamanla yeni ürünler üretilmesi yaşanan dinamik sürecin ve

ekonomik büyümenin devam etmesini sağlayacaktır. Üretim yöntemiyle ilgili gerçekleşen bir teknolojik gelişme sayesinde bilindik bir ürün yeni üretim yöntemiyle üretildiğinde katma değerde artış meydana gelecek, üretim maliyetleri düşecek ve kârlar artacaktır. Bu durum üretim faktörlerindeki üretkenliğin ve kaynak dağılımındaki etkinliğin artmasının temelini teknoloji olduğunu göstermektedir.

Dünya iktisat tarihinde ekonomik gelişmenin, tarımsal üretime elverişli olan ve zengin doğal kaynaklara sahip kuzey yarım kürede başladığı görülmektedir (Dinler, 2009: 278). Doğal kaynaklar; insan ihtiyaçlarını karşılamak için kullanılabilir/kullanıma hazır her türlü yeraltı ve yerüstü zenginliklerini kapsamaktadır. Doğal kaynaklar büyümeyi etkileyen bir faktör olmakla birlikte miktarının kıt olması, çoğaltılamaması ve taşınmaması dolayısıyla ekonomik büyümeyi etkileme alanı oldukça sınırlıdır. Doğal kaynaklar homojen dağılmadığı için ülkelerin doğal kaynak rezervi farklılık göstermektedir. Dolayısıyla doğal kaynaklar ülkelerin ekonomik büyümesini farklı seviyede etkilemektedir. Ancak doğal kaynakların ticaretinin yapılabilir olması doğal kaynak bakımından fakir olan ülkelerin diğer ülkelerden alabilmelerine imkân sağlamaktadır. Burada önemli olan, ülkelerde doğal kaynak rezervinin bol olması değil, mevcut kaynakların uygun teknolojiler ile üretime katılarak verimli ve etkin bir şekilde kullanılabilmesidir.

Bu temel faktörlerle birlikte ekonomik büyümeyi etkileyen dolaylı faktörler denilen diğer faktörler de vardır. Bu faktörler ekonomik (kamu harcamaları, doğrudan yabancı yatırım, dış ticaret vb.) olduğu gibi genellikle kurumsal faktörler olarak adlandırılan ekonomi dışı (girişimci, kurumsal yapı, coğrafya, kültür, küreselleşme, ekonomik ve siyasi istikrar vb. gibi) daha birçok faktör bulunmaktadır.

Ekonomik büyümeyi etkileyen temel faktörler (üretim faktörleri) büyümeyi otomatik olarak gerçekleştiremez. Bu faktörleri bir araya getirerek üretim sürecine sokacak girişimcilerin olması gerekir (Taban, 2018: 39). Girişimciliğin tanımını ilk kez yapan Cantillon'a göre girişimci, henüz belirginleşmemiş bir bedelle satmak üzere üretim girdilerini ve hizmetlerini satın alan ve bunlardan hareketle katma değer meydana getirerek üretimde bulunan kişidir (Gerni vd., 2013: 762). Girişimci, üretim faktörleri olan doğal kaynaklar, sermaye, emek, teknolojiyi bir araya getiren, risk üstlenen, yenilikleri takip eden ve yakalayan, fırsatları değerlendiren ve dolayısıyla ülke ekonomilerinin motor görevini üstlenen bir üretim faktörü olarak kabul edilmektedir (Karakaya ve Kızıloğlu, 2015: 3). Girişimci yenilik faaliyetlerini üstlenirken, yeni kar fırsatları meydana getirmek arayışı içindedir ve yeni fırsatlar verimlilik artışının sebebi ya da sonucu olabilmektedir. Her iki durum için de girişimcilik ve ekonomik büyüme arasında doğrusal pozitif yönlü bir ilişki söz konusudur: Girişimcilerin artması ekonomik büyümeyi artırır, ekonomik büyümenin artması girişimcilere yeni imkânlar sunar; cazip fırsatlar girişimci sayısını artırır ve bu süreç aynı şekilde kendini besler (Işık vd., 2011: 192). Yeni düşüncelerin oluşturulup yayılması, hızlanması ve aynı zamanda yeni endüstrilerin doğuşu girişimci tarafından gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla girişimci ekonomik faaliyetlerin düzenlenmesinde, istihdam oluşturulmasında ve üretim faaliyetlerinde anahtar faktördür (Öztürk, 2008: 21).

Büyümeyi etkileyen faktörlerden biri olan kurumlar, bireyler arasındaki etkileşimleri/ilişkileri belirleyen sınırlılıklar ve teşvikler şeklinde tanımlanır ve ekonomik birimlerin kararlarına (tasarruf-yatırım, üretim-tüketim) tesir ederek büyümeyi etkiler. Kurumcu düşünceye göre, bazı toplumlar üretimi, yatırımı, istikrarı, yenilik yapmayı, güveni ve beşerî sermayeyi geliştiren iyi kurumlara sahiptirler (Gökalp ve Baldemir, 2006: 213). Yine bu düşünceye göre, etkin kurum ve kurumsal yapı bireyler arasındaki etkileşime yön verirken bir yandan da ekonomik performansı etkilemektedir (Artan ve Hayaloğlu, 2014: 351). Etkin kurumsal yapının varlığı ekonomik faaliyetlerin güvenli ve ucuz bir şekilde gerçekleştirilmesini, işlem maliyetlerinin azaltılmasını sağlayarak üretimde verimliliği artırır ve kayıt dışı ekonomide çalışan firmaların kayıt altına alınması ile kayıt dışılığın engellenmesi sayesinde şeffaflık sağlayarak yolsuzluk ve rüşveti azaltır (Yapraklı, 2008: 303). Kurumların etkinliği kadar kurumların kalitesi de ekonomik büyümeyi etkilemektedir. Kurumsal kaliteyi temsil için kullanılan yaygın göstergeler; mülkiyet hakları, ülkelerin yargı sistemlerinin etkinliği, sözleşmelerin uygulanabilirliği ve sürdürülebilirliği, bürokratik etkinlik, devletin ekonomiye müdahalesi, yolsuzluk ve kayıt dışılık, siyasi kredibilite ve yabancı yatırım miktarıdır (Akın, 2012: 45). Mevcut göstergelerden herhangi birinin olmaması ya da düzensiz çalışması kurumsal kaliteye olumsuz bir şekilde yansiyacak sistemin tümüyle bozulmasına neden olacaktır.

Ekonomik büyümeyi etkileyen bir diğer faktör olan ekonomik istikrar; tam istihdam ve fiyat istikrarının sağlandığı, para ve maliye politikalarının güvenilir ve etkin bir şekilde gerçekleştirildiği, devlet ve özel sektör kurumlarının dengeli işlemlerine imkân veren ortam olarak açıklanabilir. Ekonomik

istikrarda bozulmalar yaşandığında, faiz oranlarındaki bir artış borçlanmanın maliyetini artırır, ekonomik birimler açısından belirsizliği artırarak geleceğe dair öngörülerini zorlaştırır ve tüm bunlar tüketim ve yatırım harcamalarını azaltarak ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkiler (Gürel, 2012: 22-23). Dengeli ve sürekli bir ekonomik büyüme için ekonomik istikrarın sağlanması zorunludur. Bununla birlikte siyasi istikrar da ekonomik büyümeyi etkilemektedir. Yönetimdeki değişimlerin devamlı olması durumu siyasi istikrarsızlık olarak ifade edilebilmektedir. Bu değişim mevcut sistemin anayasal düzenine uygun olabileceği gibi darbe, ayaklanma vb. gibi anayasal olmayan yollarla da gerçekleşebilmektedir. Dikkat edilmesi gereken ise yönetimdeki değişim sıklığının uygulanacak iktisadi politikalar, yapılacak uzun vadeli yatırımlar, sermaye birikimi açısından belirsizlik meydana getirerek ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyebilmesidir (Arslan, 2007: 93). Siyasi istikrar sağlandığı takdirde belirsizlik ortamı azalarak iktisadi birimlerin tüketim ve yatırım kararları ekonomik büyümenin sağlanması yönünde etkisini gösterecektir.

3. LİTERATÜR TARAMASI

21. yüzyılda internetin daha da yaygınlaşması ve bilgi iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte bibliyometri konusunda yapılan çalışmalara ilgi artmış, bu artışa paralel olarak bu alanda yapılan bilimsel çalışmaların sayısında da bir artış meydana gelmiştir. Bibliyometrik analiz çalışmaları kapsamında *Journal of the American Chemical Society Dergisi*'nde yer alan makalelerin kaynaklarının değerlendirildiği (1927) çalışma, bu alanda yapılan ilk çalışmadır (Polat vd., 2013: 275). Türkiye'de bu alanda gerçekleştirilen çalışmaların öncüsü Ahmet Özinönü tarafından 1970 yılında yayımlanan "Growth in Turkish Positive Basic Sciences" adlı kitap olmuştur (Al, 2008: 10).

Ulusal ve uluslararası literatür incelendiğinde, ekonomik büyüme konulu literatürü analiz eden az sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Bu çalışmalarda da ekonomik büyümenin genellikle tek bir değişkenle (örneğin ekonomik büyüme ve kamu borcu) ilişkisinin incelendiği çalışmaların bibliyometrik analizi yapılmıştır. Özellikle ulusal literatürde bu türden çalışmalar yok denecek kadar azdır. Ekonomik büyüme konulu lisansüstü tezlerin bibliyometrik olarak incelendiği bir çalışmaya da rastlanmamıştır. Uluslararası literatürde ise ekonomik büyüme konulu bibliyometrik analizlerde büyümeyle ilişkisi en fazla konuların, enerji, karbondioksit salınımı, doğrudan yabancı yatırım, kamu borcu, turizm vb. olduğu görülmüştür. Burada gerek ulusal gerekse uluslararası literatürde yer alan bu çalışmalardan örnekler sunulmaktadır.

Son 10-15 yıldır ekonomik büyüme ile ilişkisi en çok araştırılan değişkenlerden birinin enerji olması, bu ilişkinin bibliyometrik analizlerinin daha fazla olmasına neden olmuştur. Bunlardan biri Barış'a ve Oruç'a (2019) aittir. "Türkiye'de Enerji ve Ekonomik Büyüme İlişkisini İnceleyen Makalelerin Bibliyometrik Analizi (2000-2019)" adlı çalışmada yazarlar, 2000-2019 yılları arasında Türkiye'de enerji ve ekonomik büyüme ilişkisini araştıran makaleleri nicelik ve nitelik yönünden değerlendirmişlerdir. Bibliyometrik analiz yönteminin kullanıldığı çalışmada, Web of Science (WOS), Google Akademik ve Gaziosmanpaşa Üniversitesi Kütüphanesinin üye olduğu veri tabanları üzerinden verilere ulaşılmıştır. Enerji, ekonomik büyüme ve Türkiye anahtar kelimeleri Türkçe ve İngilizce olarak veri tabanında taratılarak 75 adet makaleye ulaşılmıştır. Araştırma sonucuna göre, en çok çalışılan konulardan birincisinin "Türkiye'de enerji tüketimi ve ekonomik büyüme", ikincisinin "Türkiye'de elektrik tüketimi ve ekonomik büyüme" olduğu görülmüştür. Çalışma kapsamında incelenen makalelerin en çok Türkçe olarak yazıldığı, en çok kullanılan anahtar kelimelerin sırasıyla; ekonomik büyüme, enerji tüketimi, nedensellik analizi, eşbütünleşme analizi, ARDL ve Türkiye olduğu görülmüştür. İncelenen 75 makaleye toplam 2506 tane atıf yapılmıştır. Araştırma yöntemlerinden en çok kullanılanları sırasıyla; nedensellik eşbütünleşme, ARDL analizleri olmuştur. İncelenen 75 makale nedensellik hipotezlerine göre değerlendirildiğinde; 21'inde büyüme, 14'ünde koruma, 11'inde geri bildirim ve 6'sında yansızlık hipotezinin geçerli olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla, enerji ve ekonomik büyüme konusundaki nedensellik yönü hakkında uzlaşma olmadığı belirlenmiştir.

AIKhar, MiahQuadrat-Ullah ve Kayal (2020), altı Körfez İşbirliği Konseyi (Gulf Cooperation Council: GCC) ülkesinde (Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, Katar, Umman ve Kuveyt) enerji tüketimi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye ilişkin mevcut literatürü analiz etmiştir. Çalışmanın örneğini 2006-2019 dönemini kapsayan 18 dergide yayımlanan 59 makale oluşturmaktadır. Makaleler iki kategoriye ayrılmıştır. Birinci kategori enerji-büyüme ilişkisini bireysel ülke düzeyinde analiz eden çalışmaları, ikinci kategori ilişkiyi çok ülke düzeyinde analiz eden

çalışmaları içermektedir. Bu çalışmanın sonuçları enerji tüketimi ve ekonomik büyüme ilişkisinde literatürde var olan hipotezleri destekleyip desteklemediğine göre gruplandırılmıştır. Çalışmaların %18'inin büyüme, %26'sının koruma, %43'ünün geri besleme ve %13'ünün yansızlık hipotezini desteklediğini ortaya koymuştur. Yazarlara göre, sonuçlar büyük oranda geri besleme hipotezini desteklediği için GCC ülkelerindeki enerji politikalarının odak noktası, sanayi ve kalkınma faaliyetlerinin genişlemesi ve büyümesi için enerji arzının kesintisiz olarak mevcudiyeti olmalıdır.

Bhuiyan vd. (2022), yenilenebilir enerji tüketimi ve ekonomik büyüme konulu SCI/SSCI endeksli hakemli dergi makalelerini sistematik olarak incelemektedir. Çalışmada, Meta-Analizler için Tercih Edilen Raporlama Öğeleri (Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses=PRISMA) yaklaşımına uygun olarak 2010'dan 2021'e kadar toplam 46 makale gözden geçirilmiştir. Araştırma bulguları, yenilenebilir enerjinin hem gelişmekte olan hem de gelişmiş ülkeler için ekonomik büyümeyi engellemediğini, oysa gelişmiş ülkeler için yenilenebilir enerji tüketiminin (eşik düzeyi) ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin çok küçük olduğunu göstermektedir. Yenilenebilir enerji tüketimi ve ekonomik büyüme konulu literatürü analiz eden bir başka çalışma, Oliveira ve Moutinho (2021) tarafından yapılmıştır. Yazarlar, yenilenebilir enerji, ekonomik büyüme ve ekonomik kalkınma ilişkisi üzerine sistematik bir inceleme yaparak 2008-2021 yılları arasında yayınlanan makaleler arasındaki bağlantıları aramayı amaçlamıştır. Sistematik derleme ve PRISMA metodolojisini kullanarak, WOS tarafından seçilen 111 makale ve Scopus tarafından seçilen 199 akademik makale örneklemine ulaşılmıştır. Yenilenebilir ve yenilenemez enerji tüketimi, ekonomik büyüme ve ekonomik kalkınma grubunun analizi, yayınlanan makalelerin çoğunun iktisat bilimlerinde nicel metodolojiyi kullandığını göstermektedir. Sonuçlar, konuyla ilgili araştırmaların artan bir trende sahip olduğunu ve makalelerin çoğunun 2015 sonrası yayınlar olduğunu göstermektedir. Ayrıca Çin, yayınlanan eserlerde önde gelen ülke olmuştur. Renewable and Sustainable Energy Review bu kategoride en alakalı dergi iken Sustainability en çok yayına sahip olarak belirlenmiştir. Yazarlar bulgular özelinde, yenilenebilir enerjileri tüketimi ve ekonomik büyüme ilişkisini anlamaya yönelik çalışmalarda örneklem grubu olarak az gelişmiş ekonomilere odaklanması gerektiğini ve bu alanda bir açığın olduğunu belirlemiştir.

Debona, Leite ve Miraglia (2021) enerji tüketimi, karbon emisyonları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri çözmek için uygulanan ekonometrik modellere kapsamlı bir genel bakış sunmaktadır. Önceden tanımlanmış uygunluk kriterlerini karşılayan 182 hakemli dergi makalesi WOS, SCOPUS ve EconPapers elektronik veri tabanlarından elde edilmiştir. Araştırmanın bulguları yapay sinir ağları, STIRPAT modeli ve Granger nedenselliğin son yıllarda yazarlar tarafından kullanılan başlıca modeller olduğunu göstermektedir. Genel olarak bu çalışmalarda kullanılan yöntemlerin, analiz edilen değişkenler arasındaki ilişkilerin araştırılmasında, yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım tartışmalarının teşvik edilmesinde ve uygun karbon emisyonlarını azaltma politikalarının uygulanmasında etkili olduğu belirlenmiştir. Karbon emisyonlarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisini inceleyen literatürün kapsamlı analizini Mardani vd. (2019) yapmıştır. Bu bağlamda, WOS veri tabanı seçilmiş, PRISMA ve meta-analiz yöntemleri kullanılmıştır. Yazarlar, 1995-2017 yılları arasında içeren geniş bir aralıkta 55 bilimsel uluslararası dergide yayınlanan 175 makale üzerinde çalışmışlardır. Seçilen makaleler yazar adı, yayın yılı, veri süresi, analiz teknikleri türleri, veri analiz yöntemi, gösterge adları, ülke/ülke grupları, dergiler ve sonuçlar açısından analiz edilmiştir. Analiz bulguları, literatürün genelinin karbondioksit emisyonları ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü nedenselliğin var olduğunu ortaya koymaktadır.

Enerji tüketimi-ekonomik büyüme ilişkili çalışmaların bibliyometrik analizini yapan son çalışmalardan birini Singh ve Vashishtha'ya (2023) aittir. Çalışmada bibliyometrik analiz ve VOSviewer yazılımı ile görselleştirme analiz kullanılarak 2001-2020 döneminde yayımlanan 969 makale analiz edilmiştir. Makaleler, ülke, dergi, kurum, yazar, ortak yazar, anahtar kelime, atıf ve kullanılan yöntemler açısından analiz edilmiştir. Bulgulardan bazıları şu şekildedir: (i) International Journal of Energy Economics and Policy dergisi en verimli dergi, (ii) Türkiye ve Çin'in bu alanda en çok çalışan ülke, (iii) İlhan Öztürk en çok alıntı yapılan yazar, (iv) Energy Policy Journal en yüksek atıfa sahip dergidir.

İktisat literatüründe kamu harcamaları da ekonomik büyümeyi belirleyen faktörlerden biri olarak görülmektedir. Rahman, Ismail ve Ridzuan (2019) kamu borcunun bir ülke veya ekonomiler grubunun ekonomik büyümesi üzerindeki etkileri konusunda görüş birliğinin olup olmadığını incelemiştir. PRISMA prosedürü kullanılarak SCOPUS veri tabanındaki 33 makale üzerinde sistematik

bir inceleme gerçekleştirilmiştir. Kamu borçları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki konusunda görüş birliği olmadığı tespit edilmiştir. Bulgular, hükümetlere ve politika yapıcılara, mevcut borçların büyüme düzeyini nasıl etkilediğini araştırarak maliye politikalarını tasarlama konusunda yardımcı olabilir. Yazarlara göre, gelecekteki çalışmalar, üst-orta gelirli ekonomilerde kamu borcunun ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini araştırmalıdır. Gökmenoğlu ve Yavuz (2022) da kamu borcu ve ekonomik büyüme literatürünün ortak ve farklı yönlerini bibliyometrik analiz ile belirlemeye çalışmıştır. Bu yönler belirlenirken 1975-2021 dönemi için WOS'dan derlenen kamu harcamaları ve ekonomik büyüme ile ilgili 3.498 makale VOSviewer yazılımı ile analiz edilmiş ve bibliyometrik ağ haritaları çıkarılmıştır. Araştırma bulgularına göre, literatürün genelinde ABD, İngiltere, Almanya gibi gelişmiş ülkelerden yazarların ön plana çıktığı ve literatürü şekillendirdiği görülmüştür. Ayrıca, bu çalışmaların 2005 yılından sonra hızla artış gösterdiği tespit edilmiştir.

Doğrudan yabancı yatırım ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki 30 yılı aşkın süredir kapsamlı araştırmalara konu olmasından dolayı, bazı yazarlar tarafından bibliyometrik analizle incelenmiştir. Cicea ve Marinescu (2021) doğrudan yabancı yatırımlar ve ekonomik büyüme alanındaki bilimsel çıktıyı bibliyometrik bir analize dayalı olarak analiz etmiştir. Makale, VOSViewer ve Citespace yazılımı tarafından sağlanan araçları kullanarak Scopus veri tabanındaki 2.281 makaleyi analiz etmiştir. Analiz birkaç düzeyde gerçekleştirilmiştir: bilgi yayma tipolojisi, yayınların tematik alanı, belgelerin zamansal/coğrafi dağılımı ve bilimsel içerikleri. VOSViewer'daki küme analizine göre yazarlar, doğrudan yabancı yatırım ile ekonomik büyüme arasındaki bağlantının çok güçlü olduğunu belirtmişlerdir. Analiz sırasında yazarların odak noktası doğrudan yabancı yatırım ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin genel ekonomik yönlerinden çok, yıllar boyunca çalışmalarda kullanılan anahtar kelimelerden (Örneğin, 2000 yılı başlarında sıklıkla kullanılan anahtar kelimeler “üretim”, “ekonomik etki”, “büyüme oranı”, “yayıma etkisi” iken 2015 yılından sonra “kirlilik”, “çevre ekonomisi” vb. anahtar kelimeler bulunabilir) hareketle, araştırmaların yönünün ekoloji ve çevre koruma unsurlarına doğru kaymış olduğu belirtilmiştir. Doğrudan yabancı yatırım alan ya da yapan ülkenin ve buna karar vericilerin çevresel sorunları ve korumayı da dikkate alması gerekliliği sonucuna ulaşılmıştır. Wang (2022) da doğrudan yabancı yatırım-ekonomik büyüme araştırmalarını farklı bakış açılarından ölçmek için bibliyometrik bir çalışma yapmıştır. Toplanan 1.075 araştırmanın önde gelen araştırmacıları, kavramsal yapısı ve tematik gelişimi ortaya çıkarılmıştır. Bulgular arasında en etkili araştırmacı, dergi ve ülkenin sırasıyla C. Chen, Journal of International Economics ve ABD olduğu belirlenmiştir. Kavramsal yapı haritası, doğrudan yabancı yatırım-ekonomik büyüme araştırmalarının temel araştırma yönleri olan teknoloji ve firma performansı, araştırma modellemesi ve teorik sorgulamaya odaklandığını yansıtmaktadır.

Ekonomik büyümeyle ilişkisi en çok çalışılan konulardan biri finansal gelişmedir. İktisat literatüründe finansal sistem ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin birçok çalışmada ele alınması, özellikle 1970'li yıllardan sonra ülkelerin iktisat politikalarındaki serbestleşme yönündeki köklü değişimlerle birlikte hız kazanmıştır. Bugüne gelindiğinde devasa bir literatürün oluştuğu söylemek abartı olmayacaktır. Çağlan ve Çelik (2018) ekonomik büyüme ile finansal gelişmişlik arasındaki nedensellik ilişkisini Türkiye örneğinde inceleyen ampirik araştırmaların bibliyometrik analizini yapmıştır. Çalışmanın bulguları şöyle özetlenebilir: (i) Makalelerin örneklem dönemi 1968 ile 2015 yılları arasındaki dönemlerdir. En fazla işlenen dönemin 1998-2003 arası dönem olduğu görülmektedir. (ii) İncelenen 35 makalenin 19'unda üç aylık, 11'inde yıllık, 4'ünde aylık, 1 makalede ise altı aylık veriler kullanılmıştır. (iv) Bu çalışma kapsamında taranan makalelerde kullanılan ekonometrik analizler ise şöyledir: Granger nedensellik testi %50'sinden fazlasında kullanılmıştır. Bunun yanında Johansen, Gregory-Hansen, ARDL (Autoregressive Distributed Lag) eşbütünleşme testleri, Yapısal Olmayan VAR modeli, hata düzeltme modeli, Toda-Yamamoto testi, Hacker ve Hatemi-J Nedensellik testi kullanılan diğer ekonometrik yöntemlerdir. (v) Finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki genel olarak arz öncüllü ve talep takipli olmak üzere iki ayrı grupta değerlendirildiğinde, Türkiye örneğinde her iki hipotezi destekleyen çalışmalara rastlanmıştır; hatta bazı çalışmalarda çift taraflı nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Baderau vd. (2022) finansal gelişme ve ekonomik büyüme ilişkisini çok sayıda bibliyometrik gösterge sağlayan WOS veri tabanını kullanarak, 2000-2023 yılları arasındaki 7839 referansı araştırmıştır. Analiz, eserler arasındaki benzerliklerin görselleştirilmesine olanak sağlayan VOSviewer araştırma aracı yardımıyla gerçekleştirilmiştir. Analiz sonuçları, finansal gelişme ve ekonomik büyüme ile çevre gibi diğer geniş alanlar arasında güçlü bir bağlantının varlığını

vurgulamaktadır. Ayrıca çalışma, araştırmaların çoğunun Çin, ABD, Türkiye gibi ülkelerde gerçekleştiğini gösteriyor.

Ekonomik büyümenin turizm/turizm sektörü ile ilişkisi de literatürde uzun yıllardır çalışılmaktadır. Ahmad, Menegaki ve Al-Muharrami (2020) bu literatürün sistematik olarak taramasını gerçekleştirmiştir. Öncelikli olarak çalışmada atıf analizi yapılarak literatürün kuşbakışı bir görünümü sağlanmıştır. Daha sonra kullanılan değişkenler, analiz ülkesi, analiz türü, metodoloji ve nedenselliğin yönü hakkında en etkili 100 makalenin ayrıntılı içerik analizi oluşturulmuştur. Toplamda, kapsamlı bir anahtar kelime listesi kullanılarak Scopus veri tabanında ilgili 284 makale bulunmuştur. Atıf analizi incelendiğinde, Tourism Management dergisinin toplam 2527 atıf sayısı ile lider dergi olduğu, Tourism Economics dergisinin ise bu konuda toplam 41 yayın sayısı ile başı çektiği görülmektedir. Juan Gabriel Brida en üretken yazarken, en çok atıf alan en etkili makale Lee ve Chang (2008)'dir. İçerik analizi sonucunda çalışmaların %58'inde zaman serisinin ve %38'inde panel veri analizinin kullanıldığı ortaya konulmuştur. Büyümeye neden olan turizm, hem zaman serisi hem de panel çalışmalarının önde gelen sonuçtur. Uluslararası turizm gelirleri/kazançları/harcamaları ve uluslararası turist sayısı, turizmi ölçmek için en yaygın kullanılan değişkenlerdir. Leon-Gomez vd. (2021), sürdürülebilir turizm gelişiminin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini araştıran literatürü bibliyometrik olarak analiz etmiştir. WOS veri tabanından geçmişten analiz tarihine kadar yayınlanan 668 makale analiz edilmiştir. Bu amaçla en çok tanınan yazarların, bilimsel üretim yüzdesinin en yüksek olduğu bölgelerin, en etkili kuruluşların, anahtar kelimelerin, en öne çıkan alıntılarının, yayınların ve en tanınmış yazarlar arasındaki ortak yazarlıkların analizi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar, bugüne kadar yayınlanan literatürün ve yerleşik ve yeni ortaya çıkan araştırma gruplarının eğilimini ve etkisini göstermektedir. Ayrıca, bu alanda daha ileri araştırmalar için bir planlama çerçevesi sağlayacak şekilde temel araştırma konuları belirlenmiştir.

4. YÖNTEM

Bu araştırmada tarama ve bibliyometrik analiz yöntemleri kullanılmıştır. Tarama yöntemi, veri toplamak amacıyla araştırma yapılacak alana ait mevcut doküman ve kayıtların sistemli şekilde incelenmesidir. Bibliyometrik analiz ise matematiksel ve istatistiksel yöntemlerin kitaplara ve diğer iletişim kaynaklarına uygulanması şeklinde tanımlanabilir (Pritchard, 1969: 349). Bibliyometrik analiz ile yayınların veya belgelerin belirli özelliklerinin (yazar, konu, yayın bilgisi, atıf yapılan kaynaklar vb.) niceliksel analizinin yapılabildiği ulaşılan verilerden hareketle farklı disiplinlerde bilimsel iletişim sürecinin nasıl gerçekleştiği araştırılabilir (Al ve Tonta, 2004: 19). Bibliyometri ile yapılan analizlerde yazar, konu, atıf, alıntı sayısı vb. gibi elde edilen nicel veriler istatistiksel olarak incelenir ve ulaşılan sonuçlar belirlenen herhangi bir disipline ait genel bir görünüm ortaya koymaya imkân verir.

Bu çalışmada ekonomik büyüme konulu lisansüstü tezlerin değerlendirilmesi bibliyometrik analizle yapılacaktır. Bibliyometrik analiz çerçevesinde “ekonomik büyüme” konulu lisansüstü (yüksek lisans-doktora) tezlerin bibliyometrik görünümü nasıldır?” sorusundan hareket edilerek şu sorulara cevap aranmıştır:

- Ekonomik büyüme ile ilgili yüksek lisans ve doktora tezlerinin türüne göre dağılımı nasıldır?
- Ekonomik büyüme ile ilgili yüksek lisans ve doktora tezlerinin izinli/izinsiz olma durumuna göre dağılımı nasıldır?
- Ekonomik büyüme ile ilgili yüksek lisans ve doktora tezlerinin yıllara göre dağılımı nasıldır?
- Ekonomik büyüme ile ilgili yüksek lisans ve doktora tezlerinin danışman unvanlarına göre dağılımı nasıldır?
- Ekonomik büyüme ile ilgili yüksek lisans ve doktora tezlerinin üniversitelere göre dağılımı nasıldır?
- Ekonomik büyüme ile ilgili yüksek lisans ve doktora tezlerinin kullanılan dil açısından dağılımı nasıldır?
- Ekonomik büyüme ile ilgili yüksek lisans ve doktora tezlerinin enstitülere göre dağılımı nasıldır?

- Ekonomik büyüme ile ilgili yüksek lisans ve doktora tezlerinin alanlarına göre dağılımı nasıldır?
- Ekonomik büyüme ile ilgili yüksek lisans ve doktora tezlerinde kullanılan araştırma yöntemlerine göre dağılımı nasıldır?
- Ekonomik büyüme ile ilgili yüksek lisans ve doktora tezlerinin konularına göre dağılımı nasıldır?
- Ekonomik büyüme ile ilgili yüksek lisans ve doktora tezlerinde kullanılan ülke/ülke grubuna göre dağılımı nasıldır?
- Ekonomik büyüme ile ilgili yüksek lisans ve doktora tezlerinin üniversite türüne göre dağılımı nasıldır?

Araştırmanın sorularını cevaplamak için YÖK Ulusal Tez Merkezi'nin arama motoruna “ekonomik büyüme”, “iktisadi büyüme”, “GSYH”, “GSYİH”, “gayri safi yurtiçi hâsıla”, anahtar kelimeleri girilmiştir. 1989-2022 yılları arasında yayımlanmış yüksek lisans ve doktora olmak üzere toplam 1484 adet tez bibliyometrik göstergeler açısından (tezlerin türü, izinli/izinsiz olma durumları, yıllar, danışman unvanları gibi) incelenmiştir. Bibliyometrik analiz yöntemi kullanılarak elde edilen veriler, SPSS programı ile analiz edilmiş ve ulaşılan sonuçların sıklık (f) ve yüzde (%) değerleri tablo ve grafik halinde ortaya konulmuştur. Başlangıç yılı olarak 1989'un seçilmesinin nedeni e-ortama girilmiş olan tezlere o tarihten itibaren ulaşılmış olduğudur.

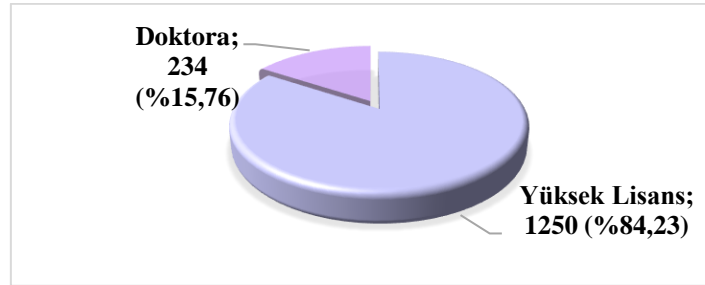
Çalışma, son erişim tarihi 31 Aralık 2022 olan lisansüstü (yüksek lisans-doktora) tezlerle sınırlandırılmış ve tezlerin türüne ve izinli (erişime açık, ulaşılabilen) / (erişime kapalı, ulaşılamayan) izinsiz olma durumlarına göre dağılımları dışında diğer soruların analizlerine yeterli bilgiye ulaşılamayacağından izinsiz tezler dâhil edilmemiştir.

5. BULGULAR

5.1. Lisansüstü Tezlerin Türlerine Göre Dağılımı

Araştırmaya yüksek lisans ve doktora olmak üzere toplam 1484 adet lisansüstü tez izinli/izinsiz ayrımı yapılmaksızın dâhil edilmiştir. İlgili tezlerin 1250 adet ile %84,23'ünü yüksek lisans tezleri, 234 adet ile %15,76'sını doktora tezleri oluşturmaktadır (Şekil 1). Yüksek lisans çalışmalarının doktora çalışmalarına göre fazlalığı beklenen bir sonuçtur. Bu sonucun literatürde bulunan bibliyometrik analiz çalışmalarıyla paralellik gösterdiği söylenebilir.

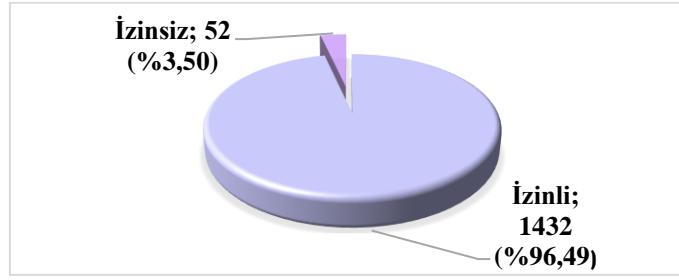
Şekil 1. Lisansüstü Tezlerin Türlerine Göre Dağılımı

5.2. Lisansüstü Tezlerin İzinli/İzinsiz Olma Durumlarına Göre Dağılımı

Analize dâhil edilen 1484 adet tezdten 1432 tezin (%96,49) izinli (erişime açık, ulaşılabilen), 52 tezin ise (%3,50) izinsiz (erişime kapalı, ulaşılamayan) olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Şekil 2). Bundan sonra yapılacak olan analizlere izinsiz tezler dâhil edilmeyecektir.

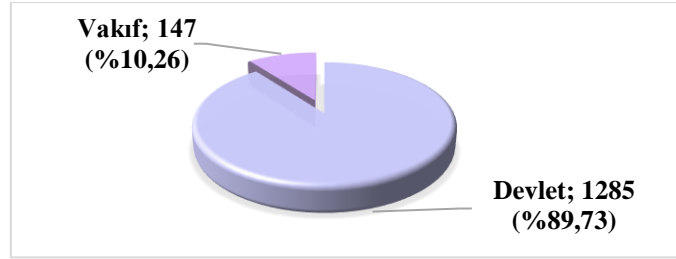
Şekil 2. Lisansüstü Tezlerin İzinli/İzinsiz Olma Durumları

5. 3. Lisansüstü Tezlerin Üniversite Türüne Göre Dağılımı

Lisansüstü tezlerin yazıldıkları üniversite türüne göre analizi Şekil 3'te gösterilmiştir. Buna göre, 1285 (%89,73) adet tezin devlet üniversitelerinde, 147 (%10,26) adet tezin ise vakıf üniversitelerinde yazıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Vakıf üniversitelerinin devlet üniversitelerine göre yakın bir geçmişe sahip olması yapılan tez sayısının az olmasında önemli bir etkidir.

Şekil 3. Lisansüstü Tezlerin Üniversite Türüne Göre Dağılımı

5. 4. Lisansüstü Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

Ekonomik büyüme konulu çalışmaların yıllara göre dağılımı Şekil 4'te gösterilmiştir. Buna göre, çalışmaların yıllar itibariyle artış gösterdiği görülmektedir. 2010 yılı da dâhil olmak üzere artan çalışmalar bu yıldan sonra azalış eğilimine girmiştir. 2015 yılında tekrar artış yaşanmıştır. 2019 yılının 286 (%19,97) tez ile en fazla çalışma yapılan yıl olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İkinci sırada %13,75 (197) ile 2022 yılı, üçüncü sırada %11,59 (166) ile 2021 yılı takip etmiştir. Genel olarak 2005 yılından sonra ekonomik büyümeye yönelik ilginin arttığı söylenebilir.

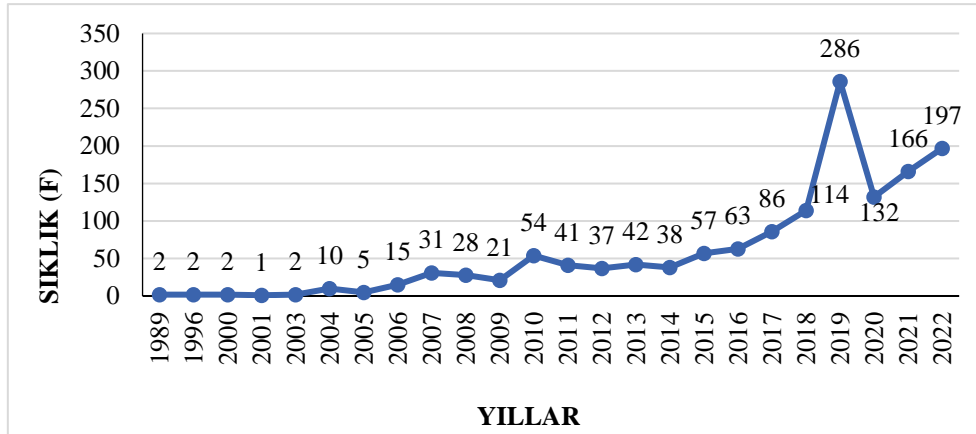
Bir ülkenin refah düzeyinin artırılabilmesi için uzun dönem ekonomik büyümeyi sağlamanın ve istikrarlı bir şekilde sürdürmenin çok önemli olduğu anlaşılmıştır. Ancak büyümenin önemini anlaşılması onun kolay bir şekilde gerçekleştirileceği anlamına gelmemektedir. Burada başarılı bir büyümeyi gerçekleştirmenin hangi faktörlere bağlı olduğunun anlaşılması gerekmektedir. Büyümenin doğrudan kaynakları denildiğinde sermaye, emek ve teknoloji anlaşılmaktadır. Fakat bu faktörler büyümeyi tek başına açıklamakta yetersiz kaldığından, bunlar dışında pek çok faktör özellikle kurumsal faktörler, enerji, iklim, çevrenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi çeyrek yüzyıldır dünya genelinde araştırılmaktadır. Dünya'daki trende paralel olarak Türkiye'de de bu alanda yazılan lisansüstü tez sayısında artış olmuştur.

2020 yılında tez sayısındaki düşüşün sebebi Covid-19 pandemisine karşı alınan önlemler ve eğitime ara verilmesi olduğu söylenebilir. Bu sürecin ülke ekonomileri ve büyüme oranları üzerindeki etkilerinin araştırılacağı düşünülürse gelecek yıllarda ekonomik büyüme ile ilgili çalışmaların sayısında artış olması beklenebilir. Normalleşme süreciyle birlikte eğitime devam edilmesi, sürecin ekonomik etkilerinin araştırılması 2021 ve 2022 yıllarında ekonomik büyüme konulu lisansüstü tezlerin sayısındaki artışın bir nedeni olabilir.

Lisansüstü tezlerin sayısının artmasında çeşitli faktörler etkili olabilir. Dünya genelinde ekonomik büyüme çalışmalarındaki artış trendin Türkiye'de de takip edilmesi bu faktörlerden biridir. Ayrıca, Türkiye'deki üniversite sayısının zaman içinde artmasıyla İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi sayısındaki artış, internetin yaygınlaşması ve dijitalleşmenin etkisiyle birlikte bilgiye ulaşmanın kolaylaşması da lisansüstü tezlerdeki artışın nedeni sayılabilir. Ancak şu gerçeği de gözden uzak

tutmamak gerekir ki tez hazırlama sürecinin zaman alması lisansüstü tezlerin sayısındaki değişmelerin nedenlerini net olarak ifade etmeyi engellemektedir.

Şekil 4. Lisansüstü Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

5. 5. Lisansüstü Tezlerin Danışman Unvanlarına Göre Dağılımı

Lisansüstü tezlerin danışman unvanlarına göre durumu incelendiğinde en fazla paya sahip danışman unvanının %36,73 ile 526 tezde Prof. Dr. olduğu saptanmıştır. Bu durumu sırasıyla %33,10 pay ile (474) Doç. Dr., %30,02 pay ile (430) Yrd. Doç. Dr. / Dr. Öğr. Üyesi / Dr. izlemektedir. Ayrıca danışman unvanı olarak en az paya sahip olan unvanın Öğr. Görevlisi unvanı olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Lisansüstü Tezlerin Danışman Unvanlarına Göre Dağılımı

DANIŞMAN UNVANLARI	SIKLIK (F)	YÜZDE (%)
YRD.DOÇ.DR./DR.ÖĞR.ÜYESİ/DR.	430	30,02
DOÇ.DR.	474	33,10
PROF.DR.	526	36,73
ÖĞR.GÖREVLİSİ	2	0,13
TOPLAM	1432	100,0

5. 6. Lisansüstü Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımı

Ekonomik büyüme konulu, 136 üniversite de hazırlanan 1432 adet lisansüstü tez incelenmiş ve Tablo 2' de analiz sonuçları sunulmuştur. Buna göre en fazla çalışma yapılan üniversite 84 adet çalışma ile İstanbul Üniversitesi'dir. Onu Marmara (52) ve Selçuk (40) Üniversiteleri takip etmektedir. En fazla çalışma yapılan üniversiteler kuruluş tarihi açısından köklü üniversitelerdir. Sadece 1 adet tez yazılan üniversite sayısı 21'dir.

Tablo 2. Lisansüstü Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımı

ÜNİVERSİTELER	Sıklık ve Yüzde	ÜNİVERSİTELER	Sıklık ve Yüzde
ABANT İZZET BAYSAL ÜN.	4 (0,27)	İSTANBUL OKAN ÜN.	2 (0,13)
ADIYAMAN ÜN.	4 (0,27)	İSTANBUL TEKNİK ÜN.	9 (0,62)
AFYON KOCATEPE ÜN.	14 (1,0)	İSTANBUL TİCARET ÜN.	26 (1,81)
AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜN.	3 (0,20)	İZMİR DEMOKRASI ÜN.	1 (0,06)
AKDENİZ ÜN.	11 (0,76)	İZMİR EKONOMİ ÜN.	6 (0,41)
AKSARAY ÜN.	10 (0,70)	İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜN.	3 (0,20)
ALANYA ALAADDİN KEYKUBAT ÜN.	3 (0,20)	KADİR HAS ÜN.	2 (0,13)
ALTINBAŞ ÜN.	2 (0,13)	KAFKAS ÜN.	10 (0,70)
ANADOLU ÜN.	30 (2,10)	KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜN.	11 (0,76)

ANKARA ÜN.	13 (0,90)	KARA HARP OKULU KOMUTANLIĞI ÜN.	1 (0,06)
ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜN.	9 (0,62)	KARABÜK ÜN.	8 (0,55)
ANKARA SOSYAL BİLİMLER ÜN.	2 (0,13)	KARADENİZ TEKNİK ÜN.	33 (2,30)
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜN.	10 (0,70)	KARAMANOĞLU MEHMET BEY ÜN.	10 (0,70)
ARDAHAN ÜN.	1 (0,06)	KASTAMONU ÜN.	5 (0,34)
ATATÜRK ÜN.	37 (2,60)	KAYSERİ ÜN.	2 (0,13)
ATILIM ÜN.	4 (0,27)	KIRGIZİSTAN-TÜRKİYE MANAS ÜN.	3(0,20)
AVRASYA ÜN.	2 (0,13)	KIRIKKALE ÜN.	5 (0,34)
AYDIN ADNAN MENDERES ÜN.	31 (2,20)	KIRKLARELİ ÜN.	2 (0,13)
BAHÇEŞEHİR ÜN.	5 (0,34)	KİLİS 7 ARALIK ÜN.	1 (0,06)
BALIKESİR ÜN.	20 (1,40)	KOCAELİ ÜN.	25 (1,74)
BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜN.	30 (2,10)	KOÇ ÜN.	2 (0,13)
BARTIN ÜN.	5 (0,34)	KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜN.	28 (2,0)
BAŞKENT ÜN.	5 (0,34)	KTO KARATAY ÜN.	3 (0,20)
BATMAN ÜN.	3 (0,20)	MALTEPE ÜN.	4 (0,27)
BEYKENT ÜN.	9 (0,62)	MANİSA CELAL BAYAR ÜN.	25 (1,74)
BEYKOZ ÜN.	1 (0,06)	MARDİN ARTUKLU ÜN.	1 (0,06)
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜN.	10 (0,70)	MARMARA ÜN.	52 (3,63)
BİNGÖL ÜN.	3 (0,20)	MEF ÜN.	1 (0,06)
BOĞAZIÇI ÜN.	5 (0,34)	MEHMET AKİF ERSOY ÜN.	2 (0,13)
BURSA TEKNİK ÜN.	4 (0,27)	MERSİN ÜN.	3 (0,20)
BURSA ULUDAĞ ÜN.	13 (0,90)	MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜN.	1 (0,06)
ÇAĞ ÜN.	2 (0,13)	MUĞLA SITKI KOÇAN ÜN.	9 (0,62)
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜN.	28 (2,0)	NECMETTİN ERBAKAN ÜN.	6 (0,41)
ÇANKAYA ÜN.	14 (1,0)	NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜN.	35 (2,44)
ÇANKIRI KARATEKİN ÜN.	5 (0,34)	NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜN.	21 (1,50)
ÇUKUROVA ÜN.	26 (1,81)	NUH NACİ YAZGAN ÜN.	6 (0,41)
DOKUZ EYLÜL ÜN.	37 (2,60)	OKAN ÜN.	1 (0,06)
DİCLE ÜN.	5 (0,34)	ONDOKUZ MAYIS ÜN.	2 (0,13)
EGE ÜN.	21 (1,50)	ORTADOĞU TEKNİK ÜN.	9 (0,62)
ERCİYES ÜN.	34 (2,40)	OSMANİYE KORKUT ATA ÜN.	2 (0,13)
ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜN.	24 (1,70)	PAMUKKALE ÜN.	18 (1,30)
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜN.	4 (0,27)	RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜN.	6 (0,41)
ERZURUM TEKNİK ÜN.	4 (0,27)	SAKARYA ÜN.	25 (1,74)
FATİH ÜN.	2 (0,13)	SELÇUK ÜN.	40 (2,80)
FIRAT ÜN.	4 (0,27)	SİİRT ÜN.	3 (0,20)
GALATASARAY ÜN.	1 (0,06)	SİVAS CUMHURİYET ÜN.	13 (0,90)
GAZİ ÜN.	24 (1,70)	SÜLEYMAN DEMİREL ÜN.	19 (1,32)
GAZİANTEP ÜN.	27 (1,90)	ŞIRNAK ÜN.	3 (0,20)
GEBZE TEKNİK ÜN.	8 (0,55)	TED ÜN.	1 (0,06)
GEDİZ ÜN.	2 (0,13)	TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜN.	30 (2,10)
GİRESUN ÜN.	7 (0,48)	THE UNIVERSITY OF YORK	1 (0,06)
GÜMÜŞHANE ÜN.	3 (0,20)	TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜN.	12 (0,83)
HACETTEPE ÜN.	36 (2,60)	TOROS ÜN.	1 (0,06)
HALIÇ ÜN.	1 (0,06)	TRAKYA ÜN.	13 (0,90)
HARRAN ÜN.	2 (0,13)	TÜRK-ALMAN ÜN.	1 (0,06)
HASAN KALYONCU ÜN.	20 (1,40)	TÜRK HAVA KURUMU ÜN.	3 (0,20)
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜN.	18 (1,30)	UFUK ÜN.	1 (0,06)
HİTİT ÜN.	7 (0,48)	UNIVERSITY OF SKOVDE UN.	1 (0,06)
IĞDIR ÜN.	2 (0,13)	UŞAK ÜN.	9 (0,62)
İHSAN DOĞRAMACI BİLKENT ÜN.	4 (0,27)	YALOVA ÜN.	4 (0,27)
İNÖNÜ ÜN.	11 (0,76)	YAŞAR ÜN.	1 (0,06)
İSTANBUL ÜN.	84 (5,90)	YEDİTEPE ÜN.	10 (0,70)
İSTANBUL AYDIN ÜN.	6 (0,41)	YILDIZ TEKNİK ÜN.	7 (0,50)
İSTANBUL BİLGİ ÜN.	6 (%41)	YOZGAT BOZOK ÜN.	1 (0,06)
İSTANBUL ÜN.-CERRAHPAŞA	3 (%20)	YÜZÜNCÜ YIL ÜN.	4 (0,27)
İSTANBUL GELİŞİM ÜN.	14 (%100)	ZİRVE ÜN.	1 (0,06)

İSTANBUL 29 MAYIS ÜN.	1 (%6)	ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜN.	17 (1,20)
İSTANBUL MEDENİYET ÜN.	4 (%27)	ZONGULDAK KARAELEMAS ÜN.	5 (0,34)
		TOPLAM	1432

Not: Üniversiteler alfabetik olarak sıralanmıştır.

5. 7. Lisansüstü Tezlerin Enstitülere Göre Dağılımı

Lisansüstü tezlerin enstitülere göre dağılımı incelenmiş ve Tablo 3’te gösterilmiştir. Buna göre, en fazla tezin %89,76’lık oranla (1284) sosyal bilimler enstitüsüne ait olduğu görülmektedir. 1 enstitü de 1 adet tez yazıldığı gözlenmiştir. Ekonomik büyüme konusu Sosyal Bilimler ile ilgili bir konu olmasından dolayı ekonomik büyümeyle ilgili en fazla tezin sosyal bilimler enstitüsüne ait olması normal bir sonuçtur.

Tablo 3. Lisansüstü Tezlerin Enstitülere Göre Dağılımı

ENSTİTÜ	SIKLIK (F)	YÜZDE (%)
SOSYAL BİLİMLER	1284	89,76
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENS.	97	6,87
FEN BİLİMLERİ	21	1,50
DIŞ TİCARET	7	0,50
EKONOMİ VE SOSYAL BİLİMLER	4	0,27
BANKACILIK VE SİGORTACILIK	5	0,34
FİNANS	5	0,34
BÖLGE ÇALIŞMALARI	1	0,06
ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI; ORTADOĞU ve İSLAM ARAŞTIRMALARI	2	0,13
YURTDIŞI ENS.	2	0,13
SAVUNMA BİLİMLERİ	2	0,13
SAĞLIK BİLİMLERİ	2	0,13
TOPLAM	1432	100,0

5. 8. Lisansüstü Tezlerin Dillere Göre Dağılımı

YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanında ulaşılan 1432 adet lisansüstü tezin 1222’si Türkçe olarak, 206 tezin ise İngilizce olarak yazıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca 3 tezin Kırgızca ve 1 tezin Fransızca olduğu tespit edilmiştir (Tablo 4).

Tablo 4. Lisansüstü Tezlerin Dillere Göre Dağılımı

DİLLER	SIKLIK (F)	YÜZDE (%)
TÜRKÇE	1222	85,33
İNGİLİZCE	206	14,40
KIRGIZCA	3	0,20
FRANZIZCA	1	0,06
TOPLAM	1432	100,0

5. 9. Lisansüstü Tezlerin Araştırma Yöntemlerine Göre Dağılımı

Tablo 5’te lisansüstü tezlerin araştırma yöntemlerine göre dağılımına ait bulgular sunulmuştur. En fazla tercih edilen araştırma yönteminin zaman serisi analizi (741) olduğu tespit edilmiştir. Zaman serisi analizini sırasıyla panel veri analizi (523), derleme/literatür incelemesi (126) yöntemlerinin takip ettiği görülmektedir. 10 adet tezde diğer analiz yöntemleri [SWOT analizi (Zayıf yönler, güçlü yönler, tehditler, fırsatlar), makine öğrenmesi tabanlı yöntemler, OLG (Kesişen Nesiller Ekonomisi)] kullanılmıştır.

Tablo 5. Lisansüstü Tezlerin Araştırma Yöntemlerine Göre Dağılımı

ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ	SIKLIK (F)	YÜZDE (%)
DERLEME; LİTERATÜR İNCELEMESİ	126	8,80
ZAMAN SERİSİ ANALİZİ	741	51,74
PANEL VERİ ANALİZİ	523	36,52
ANKET	6	0,41

BİRDEN ÇOK ANALİZ (PANEL VERİ, ZAMAN SERİSİ, YATAY-KESİT VERİ ANALİZİ)	17	1,20
YATAY-KESİT VERİ ANALİZİ	8	0,55
DİĞER ANALİZ YÖNTEMLERİ	10	0,70
TOPLAM	1432	100,0

5. 10. Lisansüstü Tezlerin Alanlarına Göre Dağılımı

Tezlerin alanlarına göre dağılımı Tablo 6’da gösterilmiştir. Buna göre en fazla tezin 1045 (%73,0) ekonomi alanında hazırlandığı belirlenmiştir. Onu, 216 (%15,08) tez ile ekonometri, 49 (%3,42) tez ile bankacılık, 37 (%2,58) tez ile işletme, 29 (%2,02) tez ile maliye takip etmiştir. 5 alanda 1 adet tez yazıldığı ve alan belirtilmeyen 2 tezin bulunduğu tespit edilmiştir. Ekonomik büyüme ekonomi ile ilgili bir konu olduğu için en fazla tezin bu alanda yazılmış olması normal bir sonuçtur.

Tablo 6. Lisansüstü Tezlerin Alanlarına Göre Dağılımı

ALANLAR	SIKLIK (F)	YÜZDE (%)
BANKACILIK	49	3,42
BİLİM VE TEKNOLOJİ	5	0,34
BİYOİSTATİSTİK	1	0,06
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ	7	0,50
DİN	1	0,06
EKONOMETRİ	216	15,08
EKONOMİ	1045	73,0
ENERJİ	3	0,20
İSTATİSTİK	12	0,83
İŞLETME	37	2,58
KAMU YÖNETİMİ	4	0,27
MALİYE	29	2,0
ORMAN VE ORMAN MÜHENDİSLİĞİ	1	0,06
SAĞLIK KURUMLARI YÖNETİMİ	4	0,27
SAVUNMA VE SAVUNMA TEKNOLOJİLERİ	3	0,20
SİGORTACILIK	2	0,13
ŞEHİRCİLİK VE BÖLGE PLANLAMA	1	0,06
TURİZM	1	0,06
ULAŞIM	2	0,13
ULUSLARARASI İLİŞKİLER	4	0,27
ZİRAAT	2	0,13
ALAN YAZILMAYAN	2	0,13
TOPLAM	1432	100,0

Not: Alanlar alfabetik olarak sıralanmıştır.

5. 11. Lisansüstü Tezlerin Konularına Göre Dağılımı

Ekonomik büyüme konulu lisansüstü tezlerin ilişkilendirildikleri konulara göre dağılımı bu kısımda analiz edilmiştir. Konular 14 ana konuya ayrılmıştır. Bunlar:

Makroekonomik Değişkenler: Enflasyon, işsizlik, istihdam, işgücü, kayıt dışı istihdam/ekonomi, döviz kuru, iç borç, dış borç, dış ticaret, cari açık, cari işlemler dengesi, faiz, yatırım, tasarruflar, hizmet ticareti, hizmet sektörü, endüstri içi ticaret, inşaat sektörü, gölge ekonomisi, yapısal değişim, toplam faktör verimliliği.

Finansal Gelişme ve Diğer Finansal Değişkenler: Finansal faktörler, finansal kapsayıcılık, finansal sistemin gelişimi, mali derinleşme, bankacılık sektörü, para ve sermaye piyasaları, işçi gelirleri, uluslararası sermaye hareketleri.

Kamu Harcamaları: Savunma, ulaştırma, altyapı, ar-ge, yatırım harcamaları

Enerji: Enerji üretimi-tüketimi, karbondioksit salınımı/emisyonu, enerji yoğunluğu, enerji güvenliği.

Beşerî Sermaye: İnsani gelişme, insani kalkınma, sosyal sermaye.

Kurumsal Değişkenler: Yönetişim kurumları, kurumsal yapı, kurumsal kalite, demokrasi, küreselleşme, mülkiyet hakları, ekonomik özgürlük, kültürel değerler, emeklilik sistemi, iktisadi politik kurumlar, kurumsal sürdürülebilirlik, bölgesel entegrasyon, sigorta sektörü, yolsuzluk, politik istikrarsızlık, sosyal sermaye, mali yerelleşme.

Dolaylı/Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları

Bilgi Ekonomisi ve Bilgi İletişim Teknolojileri: Bilgi iletişim teknolojileri (BİT) göstergeleri, inovasyon, patent başvurusu, ulusal entelektüel sermaye, bilgi tabanlı ekonomi, teknoloji transferi.

Maliye ve Maliye-Para Politikaları: Gelir dağılımı, kamu borç yükü, yoksulluk, gelir dağılımı eşitsizliği.

Kamu Gelirleri ve Kamu Harcamalarının Finansmanı: Vergi, borçlanma, kurumlar vergisi, kamu finansman kaynakları, kamu açıklarının finansmanı.

Liberalizasyon ve Serbestleşme: Dış ticaret üzerindeki her türlü kısıtlamaların kaldırılmasıdır.

Turizm: Turizm, sağlık turizmi.

Çevre: Çevre koruma, ekolojik bozulma, kirlilik standartları, iklim değişikliği.

Diğer Değişkenler: Herhangi bir değişken grubuna dâhil edilemeyen değişkenlerdir. Duygu analizi, kuramlar, kurumsal iktisat, trafik kazaları.

Buna göre Tablo 7 incelendiğinde, ekonomik büyüme ile en fazla ilişkilendirilen konu %24,70 (397) ile makroekonomik değişkenler olmuştur. Genel olarak yüksek lisans tezlerinde sırasıyla makroekonomik değişkenler (enflasyon, işsizlik, işgücü, istihdam, dış borç, dış ticaret), kamu harcamaları, beşerî sermaye, enerji, doğrudan/dolaylı yabancı sermaye yatırımları daha fazla çalışılan konularken; finansal gelişme ve finansal değişkenler, kurumsal yapı, enerji, kamu harcamaları, beşerî sermaye ise doktora tezlerinde en fazla çalışılan konular olmuştur. Ekonomik büyümeyi etkileyen faktörlerin neler olduğu ve bunların ekonomik büyümeye etkisinin ne yönde olduğunun bilinmesi ulusların ekonomik büyümelerinin anlaşılması açısından son derece önemlidir. Ayrıca hangi faktörlerin büyüme üzerinde daha etkili olabileceği konusunda fikir verebilir.

Tablo 7. Lisansüstü Tezlerin Konularına Göre Dağılımı

KONULAR*	SIKLIK (F)	YÜZDE (%)
BEŞERİ SERMAYE	145	9,02
BİLGİ EKONOMİSİ	81	5,04
ÇEVRE	24	1,50
DİĞER DEĞİŞKENLER	16	0,10
DYY	109	6,80
ENERJİ	158	9,83
FİNANSAL GELİŞME VE DİĞER FİNANSAL DEĞİŞKENLER	223	13,90
KAMU GELİRLERİ, KAMU HARCAMALARININ FİNANSMANI	40	2,50
KAMU HARCAMALARI	187	11,63
KURUMSAL DEĞİŞKENLER	123	7,65
LİBERALİZASYON, SERBESTLEŞME	26	1,61
MAKROEKONOMİK DEĞİŞKENLER	397	24,70
MALİYE, MALİYE VE PARA POLİTİKALARI	49	3,04
TURİZM	29	1,80
TOPLAM	1607	100,0

Not: Konular alfabetik olarak sıralanmıştır.

*Birden çok farklı konu ile ilişkilendirilmiş olan tezler ilişkilendirilen her bir konuya dâhil edilmiştir.

5. 12. Lisansüstü Tezlerin Kullanılan Ülke/Ülke Grubuna Göre Dağılımı

Araştırmanın bu bölümünde lisansüstü tezler seçilen örnekleme göre değerlendirilmiştir. Kullanılan ülke/ülke grubuna göre dağılımı Tablo 8’de gösterilmiştir. Buna göre, 727 adet tezde Türkiye örnekleme olarak kullanılmıştır. Ülke/ülke grubu kullanılmayan 8 adet tez bulunmaktadır.

Tablo 8. Lisansüstü Tezlerin Kullanılan Ülke/Ülke Grubuna Göre Dağılımı

ÜLKE/ÜLKE GRUBU	SIKLIK (F)	YÜZDE (%)
TÜRKİYE	727	50,80
TEK ÜLKELİ	120	8,40
BİRDEN FAZLA ÜLKE (ÇOK ÜLKELİ)	577	40,30
YOK	8	0,60
TOPLAM	1432	100,0

6. SONUÇ ve ÖNERİLER

Ulusların refah göstergesi olan ekonomik büyüme en temel iktisat politikası hedefidir. Bu yüzden gerek politika yapımcılar gerekse araştırmacılar iktisadi büyümeyi anlama ve büyümenin lokomotifinin ne/neler olduğunu sorgulama peşindedir. Bu anlama gayreti, ekonomik büyüme ile ilgili çok sayıda bilimsel araştırmayı ortaya çıkarmıştır. Bilimsel araştırmaların bir kısmını lisansüstü tezler oluşturmaktadır. Bu çalışma ekonomik büyüme konulu lisansüstü tezlerin değerlendirmesini amaçlamıştır. Bu doğrultuda, YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanında “ekonomik büyüme, iktisadi büyüme, GSYH, GSYİH, gayri safi yurtiçi hâsıla” anahtar kelimeleri girilerek yapılan tarama sonucunda ulaşılan lisansüstü tezlerin bibliyometrik analizi yapılmıştır. Temel anahtar kelimeler doğrultusunda YÖK Ulusal Tez Merkezi’nde son erişim tarihi 31/12/2022 olarak belirlenen ve 1989-2022 yılları arasında yayımlanan 1484 adet lisansüstü (yüksek lisans-doktora) teze ulaşılmıştır. Ulaşılan lisansüstü tezler “alanlarına, hangi konularla ilişkilendirildiklerine, araştırma yöntemlerine, tezlerin türlerine, yazıldığı dillere, üniversite-enstitü dağılımına, yayımlandığı yıllara, konulara, danışman ünvanlarına, üniversite türüne, izinli/izinsiz olma durumlarına, kullanılan ülke/ülke grubuna” göre ulaşılan veriler SPSS programı ile bibliyometrik olarak analiz edilip konu ile ilgili genel görünüm ortaya konulmuştur. Analiz sonuçlarına göre ulaşılan bulgular şöyledir:

Lisansüstü tez çalışmalarında 1432 adet izinli, 52 adet izinsiz tez bulunmaktadır. Araştırmaya dâhil edilen lisansüstü tezlerin çoğunluğunu yüksek lisans tezleri oluşturmaktadır. Doktora tezlerinin oranı ise daha düşüktür. Bu sonucun literatürde bulunan bibliyometrik analiz çalışmalarıyla paralellik gösterdiği söylenebilir.

Ekonomik büyüme konusunda en fazla çalışma yapılan yıl 2019’dur. Genel olarak 2005 yılından sonra ekonomik büyümeye yönelik ilgi artmıştır. 2018, 2019, 2020, 2021, 2022 ekonomik büyüme konusunda en fazla çalışma yapılan yıllar olmuştur.

Lisansüstü tezlerin danışman ünvanlarına göre dağılımı incelendiğinde, en fazla danışmanlık yapan kişilerin Prof. Dr. unvanı olan kişiler olduğu, araştırma konusuyla ilgili 136 üniversitede lisansüstü tez yazılmış ve en fazla çalışma yapılan üniversiteler kuruluş tarihi açısından köklü olan üniversiteler olmuştur. İstanbul Üniversitesi alana en fazla katkı sunan üniversite olmuştur. Marmara ve Selçuk Üniversiteleri de İstanbul Üniversitesi’ni takip etmiştir.

Üniversite türü açısından incelenen lisansüstü tezlerin en çok devlet üniversitelerinde hazırlandığı sonucuna ulaşılmıştır. Vakıf üniversitelerinin devlet üniversitelerine göre yakın bir geçmişe sahip olması yapılan tez sayısının az olmasında önemli bir etkidir.

Enstitüler açısından incelenen lisansüstü tezlerin en çok sosyal bilimler enstitüsünde yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ekonomik büyüme konusu Sosyal Bilimler ile ilgili bir konu olmasından dolayı ekonomik büyümeyle ilgili en fazla tezin sosyal bilimler enstitüsüne ait olması normal bir sonuçtur. Ekonomik büyüme konulu lisansüstü tezlerin dil tercihi, Türkiye’de yapılmış olması nedeniyle, Türkçe olmuştur.

Araştırmaya dâhil edilen lisansüstü tezlerin araştırma yöntemlerine göre dağılımında en fazla kullanılan analiz yönteminin zaman serisi analizi olduğu tespit edilmiştir. Lisansüstü tezlerin alanlarına göre dağılımında bu konuda en çok tez yazılan alanın ekonomi olduğu ve lisansüstü tezlerin kullanılan ülke/ülke grubuna göre dağılımında, en çok kullanılan ülkenin Türkiye olduğu tespit edilmiştir.

Ekonomik büyüme ile en fazla ilişkilendirilen konu makroekonomik değişkenlerdir. Genel olarak yüksek lisans tezlerinde makroekonomik değişkenler, doktora tezlerinde ise finansal gelişme ve finansal değişkenler en fazla çalışılan konular olmuştur. Ekonomik büyümeyi etkileyen faktörlerin büyüme ile olan ilişkisinin ne yönde gerçekleştiği tartışılan bir konudur. Bu sebeple bu konuda

gerçekleştirilen araştırmalar büyüme politikalarını geliştirilebilir ve hangi faktörlerin büyüme üzerinde daha etkili olacağı konusunda fikir vereceği gibi ekonomik büyümenin sağlanması için de yol gösterici olabilmektedir.

Çalışma, ekonomik büyüme konulu lisansüstü tezlere genel bir bakış açısı sunulması, genel görünümünün ortaya konulması açısından önemlidir. Ekonomik büyümenin diğer değişkenlerle (ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel) olan ilişkisini görmek; çalışma yapılmayan, en çok çalışma yapılan ve öne çıkan konular hakkında bilgi vermesi kısaca araştırma eğilimini göstermesi yönüyle önemli bir çalışmadır. Çalışmada her ne kadar ekonomik büyüme konusunda lisansüstü tezlere genel bir bakış açısı sunulmaya çalışılsa da bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. İzinsiz tezlerin varlığı, lisansüstü tezlerin analizine atf analizi, anahtar kelime analizi gibi kriterlerin dâhil edilememesi araştırmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

Gelecekte bu konuyla ilgili yapılacak olan çalışmalar da, yalnız lisansüstü tez çalışmaları incelenmeyip ulusal-uluslararası farklı veri tabanlarının da taranarak kaynak çeşitliliğinin arttırılması ve bu sayede çalışmaların yenilenmesi; makale, dergi, bilim yazıları, kitaplar, kitap bölümleri gibi diğer yayınlarında analize katılması, anahtar kelime analizi ve atf analizi gibi kriterlerin analize dâhil edilmesi, ekonomik büyümenin diğer değişkenlerle ilişkisinin daha net ve ayrıntılı analizinin sağlanması için büyüme ile makroekonomik değişkenlerin veya diğer değişkenlerin tek tek analizi ya da tezlerin ayrıştırılarak analiz edilmesi gibi daha detaylı ve kapsamlı çalışmalar yapılabilir. Ekonomik büyüme konusunda lisansüstü tezlerin bibliyometrik analizi gerçekleştirilerek ulaşılan, bütünsel bakış açısını detaylandırarak her yeni çalışma bu konu hakkında daha ayrıntılı bilgi ve veri elde edilmesini sağlayabilir. Bununla birlikte konuyla ilgili ayrıntılı analizler ile ihmal edilen taraflar tespit edilebilir ve alana ait gelişimin izlenmesi açısından düzenli aralıklarla tekrar eden analizler gerçekleştirilebilir.

Çalışmanın, gelecekte ekonomik büyüme konulu çalışma yapacak öğrencilere ve araştırmacılara literatürün durumu hakkında bilgi vermesi, araştırma eğilimini göstermesi bakımından rehberlik edip yol gösterici olması literatüre katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Ahmad, N., Menegaki, A. N., and Al-Muharrami, S. (2020). Systematic literature review of tourism growth nexus: an overview of the literature and a content analysis of 100 most influential papers. *Journal of Economic Surveys*, 34(5), 1068-1110.
- Akın, S. C. (2012). Kurumların ve Sosyal Sermayenin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi, Doktora tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Al, U. ve Tonta, Y. (2004). Atf analizi: hacettepe üniversitesi kütüphanecilik bölümü tezlerinde atf yapılan kaynaklar. *Bilgi Dünyası*. 5(1), 19-47.
- Al, U. (2008). Türkiye'nin Bilimsel Yayın Politikası: Atf Dizinlerine Dayalı Bibliyometrik Bir Yaklaşım, Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- AlKhars, M., Miah, F., Qudrat-Ullah, H., and Kayal, A. (2020). A systematic review of the relationship between energy consumption and economic growth in gcc countries. *Sustainability*, 12(9), 3845.
- Arslan, Ü. (2007). Kurumların İktisadi Büyüme Üzerindeki Etkisi, Doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Artan, S. ve Hayaloğlu, P. (2014). Kurumsal yapı ve iktisadi büyüme ilişkisi: Türkiye örneği. *Sosyoekonomi*, 22(22), 347-366.
- Badareu, G., Badircea, R., Manta, A. G., and DORAN, N. (2022). How Important Is the Relationship between Financial Development and Economic Growth? Bibliometric Analysis. *Finance: Challenges of the Future*, 22(24), 62-72.
- Barış, S. ve Oruç, S. (2019). Türkiye'de enerji ve ekonomik büyüme ilişkisini inceleyen makalelerin bibliyometrik analizi (2000-2009). 3. *Uluslararası ÜNİDOKAP Karadeniz Sempozyumu "Sürdürülebilir Tarım ve Çevre" Bildiriler Kitabı içinde (s. 887-897), Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi.*
- Bhuiyan, M. A., Zhang, Q., Khare, V., Mikhaylov, A., Pinter, G., and Huang, X. (2022). Renewable energy consumption and economic growth nexus—a systematic literature review. *Frontiers In Environmental Science*, 412.
- Cicea, C., and Marinescu, C. (2021). Bibliometric analysis of foreign direct investment and economic growth relationship. A research agenda. *Journal of Business Economics and Management*, 22(2), 445-466.

- Çağlan, E., ve Çelik, Ş. (2018). Türkiye’de finansal gelişmişlik ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki: sistematik bir tarama. *Izmir Kâtip Çelebi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(1), 25-41.
- Çalışır, M. (2009). Endojen Büyüme Teorileri Kapsamında Türkiye ve Güney Kore’de Ekonomik Büyümenin Karşılaştırmalı Analizi, Doktora tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Çetin, M. (1998). Teknolojik Gelişmelerin Yarattığı Devrimlerin Son Aşaması Olarak Bilgi Toplumu: Bir Yaklaşım Denemesi. Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dinler, Z. (2009). İktisat, Bursa: Ekin Kitabevi.
- Dinler, Z. (2013). İktisada Giriş, Bursa: Ekin Kitabevi.
- Erbelet, E. (2016). Ekonomik büyüme ve sanayileşme arası ilişkide Kaldor yasasının Türkiye’de 2004-2015 dönemi ekonometrik analizi. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*. 2016 Özel Sayı, 312-328.
- Gerni, M., Nişancı, M., Çelik, A. A., ve Yurttañıkımaz, Ç. Z. (2013). Geçiş ekonomilerinde girişimciliğin ekonomik büyüme üzerine etkileri. *Session 6C: Bölgesel Konular. International Conference On Eurasian Economies 2013*.
- Gökalp, F. M. ve Baldemir, E. (2006). Kurumsal yapı ve ekonomik büyüme ilişkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 8(1), 212-226.
- Gökmenoğlu, M., ve Yavuz, İ. S. (2022). Kamu harcamaları ve ekonomik büyüme ilişkisine yönelik çalışmaların bibliyometrik ağ analizi. *Pamukkale Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (52), 231-252.
- Gürak, H. (2016). Ekonomik Büyüme ve Kalkınma-Kuramlar, Eleştiriler ve “Alternatif ” Bir Büyüme Modeli, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Gürel, P. S. (2012). İktisadi Büyüme Etkileyen Dış Dinamiklerin Doğrusal Olmayan Analizi, Doktora tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Işık, N., Göktaş, D. ve Kılınç, C. E. (2001). İktisadi büyümede girişimciliğin rolü. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*. 6(1): 185-210.
- Karakaya, E. ve Kızıloğlu, S. (2015). Türkiye’de girişimcilik ve ekonomik büyüme. 3. *Uluslararası Bölgesel Kalkınma Konferansı Bildiriler Kitabı içinde* (s.1-18), *Bingöl: Bingöl Üniversitesi*.
- Kaynak, M. (2015). Büyüme Teorileri, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kibritçioğlu, A. (1998). İktisadi büyümenin belirleyicileri ve yeni büyüme modellerinde beşeri sermayenin yeri. *Ankara Üniversitesi. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 53(1), 207-230.
- León-Gómez, A., Ruiz-Palomo, D., Fernández-Gámez, M. A., and García-Revilla, M. R. (2021). Sustainable tourism development and economic growth: Bibliometric review and analysis. *Sustainability*, 13(4), 2270.
- Mardani, A., Streimikiene, D., Cavallaro, F., Loganathan, N., and Khoshnoudi, M. (2019). Carbon dioxide (co2) emissions and economic growth: a systematic review of two decades of research from 1995 to 2017. *Science of The Total Environment*, 649, 31-49.
- Oliveira, H. and Moutinho, V. (2021). Renewable energy, economic growth and economic development nexus: a bibliometric analysis. *Energies*, 14(15), 1-18.
- Önal, H. (2009). Ekonomik Büyümenin Belirleyicileri ve Sanayileşme Stratejileri, Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Öztürk, İ. (2008). Girişimcilik raporu. *İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği*.
- Polat, C., Sağlam, M. ve Sarı, T. (2013). Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi’nin bibliyometrik analizi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 27(2): 273-288.
- Pritchard, A. (1969). Statistical bibliography or bibliometrics. *Journal of Documentation*, 25(4), 348-349.
- Rahman, N. H. A., Ismail, S., and Ridzuan, A. R. (2019). How does public debt affect economic growth? a systematic review. *Cogent Business and Management*, 6(1), 1701339.
- Singh, K., and Vashishtha, S. (2023). Relationship trend of energy consumption and economic growth studies: a global examination based on bibliometric and visualization analysis. *International Journal of Energy Sector Management*, 17(2), 310-332.
- Taban, S. (2018). İktisadi Büyüme Kavram ve Modeller, Bursa: Ekin Yayınevi.
- Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD). (2008). Türkiye Ekonomisinin Büyüme Dinamikleri:1987-2007 Döneminde Büyümenin Kaynakları, Temel Sorunlar ve Potansiyel Büyüme Oranı (TÜSİAD-T/2008-06/462). Graphis Matbaa.
- Ünsal, M. E. (2007). İktisadi Büyüme, Ankara: İmaj Yayıncılık.

- Yapraklı, S. (2008). Kurumsal yapının ekonomik büyümeye etkisi: üst orta gelir düzeyindeki ülkeler üzerine bir uygulama. *Ege Academic Review*. 8(1), 301-317.
- Wang, X., Xu, Z., Qin, Y., and Skare, M. (2022). Foreign direct investment and economic growth: a dynamic study of measurement approaches and results. *Economic research-Ekonomska istraživanja*, 35(1), 1011-1034.
- Yıldırım, K., Karaman, D., ve Taşdemir, M. (2014). Makroekonomi, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, Ö. ve Akıncı, M. (2012). İktisadi Büyüme ve Makroekonomik Belirleyicileri, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.